

Нові гарантії та можливості для військовослужбовців: аналіз проблем реалізації

Жовтень 2025

Звіт “Нові гарантії та можливості для військовослужбовців: аналіз проблем реалізації” опубліковано за підтримки Європейського фонду за демократію (EED). Його зміст не обов’язково відображає офіційну позицію EED. Інформація чи погляди, висловлені в цьому матеріалі, є виключною відповідальністю його авторів.

ЗМІСТ

Перелік умовних скорочень.....	4
Вступ.....	5
Право на виплату одноразової грошової винагороди за тривалість проходження служби в бойових умовах	6
Право на отримання сертифікату на купівлю транспортного засобу.....	10
Соціальні гарантії при підписанні першого контракту: виплати та компенсація 50% першого внеску в €Оселя.....	12
Переміщення через Портал (раніше через додаток) Армія+.....	12
4. 1. Уникнення зловживань з боку командира військової частини в аспекті погодження переміщення.....	13
4. 2. Захист права на переміщення: невиконання наказу (розпорядження) командуванням військової частини.....	16
Захист прав військовослужбовців: можливості Військового омбудсмана	18
Рекомендації.....	23
Додаток 1.....	27

Перелік умовних скорочень:

ГО - громадська організація

ЗСУ - Збройні Сили України

КМУ - Кабінет Міністрів України

Мінфін - Міністерство фінансів України

МОУ, Міноборони - Міністерство оборони України

НГУ - Національна гвардія України

п. - пункт

р. - рік

ст. - стаття

ч. - частина

Вступ

Воєнний стан є особливим правовим режимом, який запроваджується в Україні з метою захисту суверенітету та територіальної цілісності держави в разі загрози або збройної агресії. Особливістю такого періоду є те, що певні права і свободи людини та громадянина підлягають тимчасовому обмеженню, що відповідає приписам Конституції України.

На Збройні Сили України та інші військові формування, а також правоохоронні органи покладається найвища відповідальність під час загрози державності — забезпечення національної безпеки та оборона держави. У зв'язку із чим саме ті, хто боронить Україну, на жаль, найчастіше стикаються з такими обмеженнями та викликами в реалізації своїх прав та свобод.

Чинним законодавством передбачена низка додаткових пільг та посилених гарантій для військовослужбовців, особливо в умовах правового режиму воєнного стану, проте на практиці з реалізацією їх виникають складнощі. Дуже часто правове регулювання таких гарантій швидко змінюється на законодавчому чи підзаконному рівні, або ж передбачені Законом гарантії роками чекають механізму своєї реалізації, що породжує недовіру серед військових та негативно впливає на мотивацію, серед іншого, до початку чи продовження військової служби в подальшому.

І хоча всі військовослужбовці мають право на захист своїх прав та інтересів, не завжди вдається це зробити або здійснити ефективно. Така ситуація призводить до численних звернень військовослужбовців, членів їхніх сімей, а також представників державних органів до громадської організації “Юридична сотня”, зокрема на гарячу лінію, для отримання консультацій з правових питань, що стосуються соціальних та інших

гарантій для військових, питань проходження військової служби, відповідальності тощо.

Цей звіт містить аналіз проблемних питань, що стосуються прав військовослужбовців та їх захисту, з якими звертались до ГО “Юридична сотня” протягом 2025 року, у розрізі огляду чинного законодавства України, досвіду військовослужбовців та членів їхніх сімей, судової практики, а також офіційних відповідей органів державної влади.

Для звіту було обрано низку проблем, щодо яких на гарячій лінії ГО часто консультувалися військовослужбовці та їх рідні, а також ті, що потребують системного вирішення на нормативному рівні, а не лише індивідуальної правничої допомоги.

Перелік проблем, описаний у цьому звіті, звісно, не є вичерпним. Проте зазначені у звіті складнощі в першу чергу зумовлені недосконалістю правового регулювання, відсутністю механізмів реалізації, а тому мають негативний вплив не лише на захист індивідуальних прав та інтересів, але й на гарантії захисту військових в цілому. Тому метою цього документу є не лише інформування усіх зацікавлених сторін (військових, їхніх родин, фахівців із супроводу тощо), але й формування рекомендацій для посилення сталості та ефективності системи державних гарантій для військовослужбовців.

1. Право на виплату одноразової грошової винагороди за тривалість проходження служби в бойових умовах

11 лютого 2025 р. Уряд ухвалив постанову № 153 “Про реалізацію експериментального проекту щодо підвищення мотивації до проходження окремими категоріями громадян України військової служби у Збройних Силах, Національній гвардії та Державній прикордонній службі під час воєнного стану” (Далі - Постанова № 153).

Пунктом 4 Постанови № 153 передбачається, що громадянам із числа осіб рядового, сержантського і старшинського складу ЗСУ, інших військових формувань та правоохоронних органів спецпризначення, які до набрання чинності цієї постанови у віці до 25 років були прийняті або призвані на військову службу під час дії воєнного стану, проходять військову службу та брали безпосередню участь у бойових діях, строком, що за сукупністю становить не менше 6 місяців станом на дату набрання чинності цією постановою, виплачується одноразова грошова винагорода за тривалість проходження служби в бойових умовах (далі — винагорода) у розмірі 1 млн гривень.

Якщо військові брали участь у бойових діях менше 6 місяців, то виплата здійснюється з розрахунку $1/6$ від 1 млн гривень за кожні 30 днів безпосередньої участі в бойових діях (сумарно обчислених).

Вищенаведені категорії осіб не мають права на виплату, якщо вони притягувалися до кримінальної відповідальності, двічі або більше притягувалися до адміністративної відповідальності за вчинення військового адміністративного правопорушення, або на підставі письмового наказу до дисциплінарної відповідальності за порушення військової дисципліни, що враховуються для оцінки стану дисципліни і строк дії дисциплінарних стягнень за які не закінчився, винагорода не виплачується.

Якщо військові брали безпосередню участь у бойових діях менше 6 місяців у зв'язку з наявністю захворювань, поранень (травм, контузій, каліцтв), одержаних під час захисту Вітчизни, або їх перебуванням та звільненням з полону (крім тих, які добровільно здалися в полон), винагорода виплачується в повному обсязі.

Крім того, виплата здійснюється тим військовим, які відповідають вищенаведеним умовам, та:

- були прийняті на службу за контрактом під час воєнного стану, із числа осіб, які проходили строкову військову службу;
- проходили службу і були атестовані до присвоєння первинного офіцерського звання офіцерського складу “молодший лейтенант”;
- проходили службу, мали спеціальні звання або класні чини та були переатестовані до присвоєння офіцерського звання¹.

З вищенаведеного випливає, що Постанова № 153 не врегульовує права на виплату для осіб, які відповідають згаданим умовам, але є звільненими з військової служби. У Постанові № 153 відсутній як механізм виплати таким особам, так і заборона на здійснення їм виплати такої винагороди. Отже, має місце прогалина в чинному законодавстві.

Вважаємо, що відсутність чіткого положення з приводу таких осіб створює ризик необґрунтованої дискримінації, оскільки в схожих ситуаціях правозастосування є різним.

У зв'язку з вищенаведеною проблемою на гарячу лінію “Юридичної сотні” надходила низка звернень. З огляду на численні запитання клієнтів, нами ініційовано запити до Міністерства оборони України та Міністерства внутрішніх справ України з метою з'ясування, чи мають зазначені особи право на відповідні виплати.

Як було повідомлено Міноборони, Постанова № 153 наразі передбачає виплату тільки для військовослужбовців, які проходять військову службу, тобто для звільнених така винагорода не передбачена. Водночас відомство зазначає, що доручення від 26.09.2025 р. № 5601/уд регулює питання виплати таким особам (Додаток 1).

¹ Постанова Кабінету Міністрів України “Про реалізацію експериментального проекту щодо підвищення мотивації до проходження окремими категоріями громадян України військової служби у Збройних Силах, Національній гвардії та Державній прикордонній службі під час воєнного стану” від 11.02.2025 р. № 153. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/153-2025-%D0%BF#Text>

Наявність такого доручення не вирішує проблему прогалини в законодавстві, з огляду на наступне.

По-перше, доручення ухвалене в межах Міноборони, а право на виплату мають також військові інших формувань та правоохоронних органів спецпризначення. Тобто наявність доручення не впливає на тих учасників програми, які підпорядковуються іншим відомствам.

По-друге, доручення відсутнє в публічному доступі, що надає можливість посадовим особам надавати недостовірну інформацію особам, які насправді мають право на виплату.

По-третє, доручення не є нормативно-правовим актом, який регулює суспільні відносини. Доручення — це відомчий внутрішній документ, який носить тимчасовий характер. Відтак, проблема права звільнених з військової служби на одноразову грошову винагороду в розмірі 1 млн є актуальною.

Наразі єдиним дієвим методом захисту своїх прав для таких осіб є звернення до суду. На цей час судова практика на боці звільнених зі служби, а саме: суди ухвалюють рішення щодо зобов'язання відповідних військових частин здійснити звільненим з військової служби згадані виплати. Прикладом може слугувати рішення Чернігівського окружного адміністративного суду від 25.08.2025 у справі № 620/6914/25². Водночас навіть у разі позитивного рішення особа може зіштовхнутись із перепонами в реалізації свого права на винагороду у зв'язку з невиконанням військовою частиною рішення суду, що наразі трапляється досить часто. Проте маємо зауважити, що відсутність бюджетних коштів, передбачених у видатках Державного бюджету, не є підставою для звільнення відповідача від відповідальності за порушення зобов'язання

² Рішення Чернігівського окружного адміністративного суду від 25.08.2025 р. у справі № 620/6914/25. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/129758340>

відповідно до практики Верховного Суду³ та Європейського Суду з прав людини⁴.

Отже, є потреба доповнити п. 4 Постанови № 153 наступною категорією осіб, які мають право на виплату одноразової грошової винагороди за тривалість проходження служби в бойових умовах у розмірі 1 млн, — особи, які відповідають вимогам, наведеним у п. 4 Постанови № 153, звільнені з військової служби або правоохоронних органів спеціального призначення.

2. Право на отримання сертифікату на купівлю транспортного засобу

18 травня 2024 р. набрав чинності Закон України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань проходження військової служби, мобілізації та військового обліку” (Далі — Закон 3633-IX)⁵, яким внесено зміни до Закону України “Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей”⁶. У зв’язку зі згаданими змінами для військовослужбовців було передбачено нову соціальну гарантію в разі підписання контракту — отримання протягом 3-х місяців сертифікату в розмірі 150 тисяч грн на купівлю транспортного засобу. Цим же Законом Парламент поклав на Уряд відповідальність ухвалити в місячний строк (до 18.06.2024) нормативно-правовий акт, який має регулювати порядок отримання сертифікату.

³ Рішення Великої Палати Верховного Суду від 17.04.2018 р. у справі № 911/4249/16. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/73438211>

⁴ Рішення ЄСПЛ у справі «Бакалов проти України» від 30.11.2004 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_322#Text

⁵ Закон України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань проходження військової служби, мобілізації та військового обліку” № 3633-IX від 18.05.2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3633-20#n91>

⁶ Закон України “Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей” № 2011-XII від 20.12.1991 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text>

Водночас станом на дату публікації цього звіту, вимога Закону так і не виконана Урядом, і, відповідно, у чинному законодавстві України досі відсутній порядок, який би регулював вказане питання.

В інтернет-мережі наявна відповідь Міністерства фінансів України з цього приводу. Відповідно до листа Секретаріату Кабінету Міністрів України від 22.05.2025 № 12533/0/2-25 Мінфін повідомив, що наразі відомство опрацьовує зауваження та пропозиції уповноважених органів до проєкту постанови КМУ «Про затвердження Порядку отримання сертифіката на купівлю транспортного засобу військовослужбовцями у разі укладення контракту». Після погодження проєкту постанови з усіма заінтересованими органами та отримання висновку правової експертизи від Міністерства юстиції України Міністерство фінансів України внесе його на розгляд Кабінету Міністрів України.⁷ Згадана інформація була надана 28 травня 2025 р.

Така ситуація призводить до тривалого порушення прав військових на реалізацію цієї соціальної гарантії, оскільки протягом року та 4 місяців військовослужбовці не можуть скористатися своїм правом на сертифікат для купівлі транспортного засобу.

Крім того, проблему також становить наявність вказівки в нормі обмеження в три місяці на отримання сертифікату. Навіть якщо Уряд найближчим часом ухвалить відповідну постанову, то, найімовірніше, військовослужбовці можуть в подальшому зіштовхнутися з відмовами в реалізації свого права, оскільки тримісячний строк з моменту підписання контракту в більшості військових уже спливе на той час.

⁷ Відповідь Міністерства фінансів України на запит про надання доступу до публічної інформації щодо Порядку отримання сертифіката на купівлю транспортного засобу військовослужбовцями у разі укладення контракту №10010-35/412-ЗП/374 від 28.05.2025 р. URL: https://dostup.org.ua/request/145920/response/437038/attach/2/17788.pdf?cookie_passthrough=1

Отже, п. 16 ст. 14 Закону України “Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей” потребує виключення вказівки щодо обмеження строку реалізації гарантії в 3 місяці з моменту підписання контракту. А також є потреба в ухваленні відповідного порядку Кабінетом Міністрів України найближчим часом.

3. Соціальні гарантії при підписанні першого контракту: виплати та компенсація 50% першого внеску в €Оселя

У 2024 році вже згаданим вище законом запроваджено низку положень, які спрямовані на підвищення мотивації громадян долучитися до лав Збройних Сил України та інших військових формувань. Зокрема, для військовослужбовців, які укладають перший контракт, пропонується компенсація 50% першого внеску по €Оселі, а також 100 тисяч грн після першого року служби та ще 100 тисяч після другого, відповідно до ч. 7-1 ст. 12 Закону України “Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей”. Проте знову-таки норма передбачає, що порядок виплати має бути врегульований Кабінетом Міністрів України, але наразі відсутні нормативно-правові акти, які б вирішували це питання.

З моменту набрання чинності цією нормою минуло більше року, тобто військові, які підписали перший контракт, вже могли б отримати цю компенсацію та виплату. Водночас у зв'язку з відсутністю порядку, який регулював би механізм реалізації згаданої гарантії, це неможливо. Відтак складається ситуація, що військові мають право на компенсацію та виплату, але скористатися ними не можуть з огляду на бездіяльність Уряду.

Отже, є потреба в ухваленні КМУ відповідного порядку для можливості отримати законні гарантії.

4. Переміщення через Портал (раніше через додаток Армія+)

Надзвичайно важливим нововведенням у сфері військової справи є переміщення військовослужбовців за допомогою застосунку Армія+, а зараз через Портал.

Наразі такий механізм доступний тільки для військовослужбовців Збройних Сил та Національної гвардії України. З 1 жовтня 2025 року також стало можливим переміщення через Портал із ЗСУ до НГУ і навпаки.

Хоча в жовтні 2025 року відбулися зміни в нормативно-правовому регулюванні цього питання, проте залишились певні проблемні аспекти, що заважають належним чином реалізувати право військових на переміщення або на захист цього права.

4.1. Уникнення зловживань з боку командира військової частини в аспекті погодження переміщення

Відповідно до п. 8 Порядку реалізації експериментального проекту щодо вдосконалення механізму направлення військовослужбовців із Збройних Сил до Національної гвардії та з Національної гвардії до Збройних Сил за їх ініціативою, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.11.2024 р. № 1291⁸, у разі відсутності погодження командира військової частини, у якій проходить службу військовослужбовець, Кадровий центр Збройних Сил (для військовослужбовців Національної гвардії — кадровий підрозділ Головного управління Національної гвардії) надсилає командирі військової частини, у якій проходить службу військовослужбовець, запит на отримання погодження. За відсутності відповіді або вмотивованої відмови в письмовій формі на такий запит протягом 48 годин з часу його надсилання, погодження командира військової частини, у якій проходить

⁸ Порядок реалізації експериментального проекту щодо вдосконалення механізму направлення військовослужбовців із Збройних Сил до Національної гвардії та з Національної гвардії до Збройних Сил за їх ініціативою, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.11.2024 р. № 1291. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1291-2024-%D0%BF#Text>

службу військовослужбовець, вважається поданим. Тобто, якщо військовослужбовець має намір бути переведеним з ЗСУ до НГУ чи навпаки, то в разі відсутності погодження його рапорту такий військовий захищений тим, що Кадровий центр чи підрозділ повторно звернеться до командира військової частини для отримання погодження, а в разі відсутності відповіді взагалі чи вмотивованої відмови, таке погодження бути вважатися наданим.

Водночас у Порядку реалізації експериментального проекту щодо вдосконалення механізму переміщення військовослужбовців Національної гвардії за їх ініціативою⁹ чи Порядку реалізації експериментального проекту щодо вдосконалення механізму переміщення військовослужбовців Збройних Сил за їх ініціативою¹⁰, які регулюють переміщення військових у межах ЗСУ або НГУ, така норма-запобіжник відсутня, що є несправедливим та має дискримінаційний характер, оскільки переміщення між відомствами є більш захищеними, аніж у межах військового формування, що, зокрема, впливає на боєздатність, а також мотивацію військовослужбовців до подальшого проходження служби.

Під час дії воєнного стану командування військової частини має широку дискрецію щодо переміщення військовослужбовців без їх на те згоди, відповідно до п. 257 Положення про проходження громадянами України військової служби у Збройних Силах України, затвердженого Указом Президента України від 10.12.2008 р. № 1153/2008¹¹. У такому разі має місце дисбаланс приватного інтересу (військового) та публічного

⁹ Порядок реалізації експериментального проекту щодо вдосконалення механізму переміщення військовослужбовців Національної гвардії за їх ініціативою, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 12.11.2024 р. № 1291. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1291-2024-%D0%BF#Text>

¹⁰ Порядок реалізації експериментального проекту щодо вдосконалення механізму переміщення військовослужбовців Збройних Сил за їх ініціативою, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 12.11.2024 р. № 1291. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1291-2024-%D0%BF#Text>

¹¹ Положення про проходження громадянами України військової служби у Збройних Силах України, затвердженого Указом Президента України від 10.12.2008 р. № 1153/2008. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1153/2008#Text>

інтересу (держави). Логічним кроком на захист прав та інтересів військовослужбовців слугував би захист права військових на переміщення за власною ініціативою в межах формування.

У зв'язку з вищенаведеним вважаємо, що необхідно доповнити Порядок реалізації експериментального проекту щодо вдосконалення механізму переміщення військовослужбовців Національної гвардії за їх ініціативою та Порядок реалізації експериментального проекту щодо вдосконалення механізму переміщення військовослужбовців Збройних Сил за їх ініціативою положенням наступного змісту відповідно:

1. У разі відсутності погодження командира військової частини, у якій проходить службу військовослужбовець, кадровий підрозділ Головного управління Національної гвардії надсилає командирі військової частини, у якій проходить службу військовослужбовець, запит на отримання погодження. За відсутності відповіді або вмотивованої відмови в письмовій формі на такий запит протягом 48 годин із часу його надсилання, погодження командира військової частини, у якій проходить службу військовослужбовець, вважається поданим.
2. У разі відсутності погодження командира військової частини, у якій проходить службу військовослужбовець, Кадровий центр Збройних Сил надсилає командирі військової частини, у якій проходить службу військовослужбовець, запит на отримання погодження. За відсутності відповіді або вмотивованої відмови у письмовій формі на такий запит протягом 48 годин із часу його надсилання, погодження командира військової частини, у якій проходить службу військовослужбовець, вважається поданим.

4.2. Захист права на переміщення: невиконання наказу (розпорядження) командуванням військової частини

З жовтня 2025 року до Порядку, який регулює питання переміщення військовослужбовців у межах ЗСУ, запроваджені зміни задля контролю за виконанням розпоряджень чи наказів Генерального штабу ЗСУ. Зокрема, п. 15-5 Порядку реалізації експериментального проекту щодо вдосконалення механізму переміщення військовослужбовців Збройних Сил за їх ініціативою, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.11.2024 № 1291 передбачається, що командир військової частини зобов'язаний протягом 30 днів з дня надходження до військової частини наказу (розпорядження) надіслати до Кадрового центру Збройних Сил повідомлення про стан виконання такого наказу (розпорядження). У разі виявлення неправомірної відмови чи несвоєчасного прийняття (або неприйняття) відповідних рішень, невиконання рішення щодо переміщення, відповідальні особи несуть відповідальність згідно із законодавством.

На перший погляд положення викликає позитивне враження, оскільки вперше запроваджується механізм контролю за виконанням наказів, які досить часто раніше ігнорувалися. Водночас навіть у цій нормі містяться певні ризики, оскільки відповідальність передбачена тільки за невиконання рішення щодо переміщення, але відсутня вказівка про притягнення до відповідальності в разі ненадіслання командиром військової частини такого повідомлення, а також не запроваджено контроль за надісланням.

Крім того, слід наголосити, що згаданий механізм діє виключно для військовослужбовців ЗСУ, а в порядку, який регулює питання переміщення військовослужбовців НГУ в межах свого відомства, таке положення відсутнє.

Також варто зазначити, що вказаним нормативно-правовим актом не визначено, як необхідно діяти військовослужбовцю НГУ, якщо наказ про його переміщення не виконує командування військової частини. Відтак складається ситуація, що військовослужбовці Національної гвардії України на нормативному рівні можуть скористатися лише загальним порядком захисту своїх прав, що може бути неефективним або довго тривати. Єдиним варіантом, який часом може бути дієвим в такому разі, є звернення до служби підтримки Порталу та повідомлення щодо ситуації, що склалась.¹² Водночас постійний контроль з боку вищого командування відсутній.

У зв'язку з вищенаведеною проблематикою, вважаємо, що нормативно-правові акти, які регулюють питання переміщення в ЗСУ, НГУ і міжвідомчі переведення, необхідно доповнити наступними положеннями.

1. П. 15-5 Порядку реалізації експериментального проекту щодо вдосконалення механізму переміщення військовослужбовців Збройних Сил за їх ініціативою, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 12.11.2024 № 1291 викласти наступним чином: командир військової частини зобов'язаний протягом 30 днів з дня надходження до військової частини наказу (розпорядження) надіслати до Кадрового центру Збройних Сил повідомлення про стан виконання такого наказу (розпорядження). У разі виявлення неправомірної відмови чи несвоєчасного прийняття (або неприйняття) відповідних рішень, невиконання рішення щодо переміщення, неповідомлення Кадрового центру Збройних Сил України про стан виконання наказу відповідальні особи несуть відповідальність згідно із законодавством.

¹² Армія+: переведення. URL: <https://aplus.mod.gov.ua/transfer>

2. Згаданий вище порядок доповнити положенням про витребування Кадровим центром Збройних Сил України звіту від командира військової частини щодо виконання наказу (розпорядження) про переміщення, якщо таке повідомлення не було надіслано командиром військової частини. Встановити, з якого моменту Кадровий центр повинен здійснити витребування (наприклад, 35 днів з моменту ухвалення наказу чи розпорядження).
3. Порядок реалізації експериментального проекту щодо вдосконалення механізму переміщення військовослужбовців Національної гвардії за їх ініціативою, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 12.11.2024 № 1291, доповнити нормою про аналогічний механізм здійснення контролю за виконанням наказів чи розпоряджень у системі НГУ.

Захист прав військовослужбовців: можливості Військового омбудсмана

Беззаперечно, у цьому звіті наразі розглянуті далеко не всі проблеми, щодо яких військовослужбовці та члени їхніх сімей звертаються до “Юридичної сотні” на гарячу лінію і які опрацьовують щодня наші юристи. Поза увагою цього звіту лишаються проблеми виплат у разі довготривалого лікування, виплати пораненим, компенсації за неотримане речове майно для мобілізованих, проблеми зі звільненням з військової служби, зарахування в розпорядження командирів військових частин: невизначеність обов’язків і проблеми з додатковою винагородою в розмірі 20 100 грн та багато інших. Щодо цих проблем наша команда щодня

публікує інформаційні дописи^{13,14,15}, з метою підвищення обізнаності військовослужбовців і їхніх рідних та інших стейкхолдерів щодо реалізації і захисту наявних соціальних прав та гарантій.

Як зазначалося вище, військовослужбовці та члени їхніх сімей часто стикаються не лише з труднощами у реалізації своїх прав, але й з перешкодами в їх захисті. Захист прав військовослужбовців залишається наскрізним викликом, оскільки це питання порушується в кожному проблемному випадку.

Чинне законодавство для військовослужбовців передбачає досить обширний перелік уповноважених органів, куди військовий може звернутись у разі порушення його прав та інтересів. Зокрема, ст. 110 Дисциплінарного статуту Збройних Сил України, затвердженого Законом України від 24 березня 1999 року № 551-XIV, передбачається, що військовослужбовці мають право особисто надсилати заяви чи скарги або особисто звертатися до посадових осіб, органів військового управління, органів управління Служби правопорядку, органів, які проводять досудове розслідування та інших державних органів.¹⁶ Водночас досить часто навіть у разі звернення військовослужбовця до вищенаведених органів проблема залишалась невирішеною, а військовослужбовець потерпав від командування військової частини чи побратимів і надалі не намагався захистити себе.

¹³ Додаткові (бойові) виплати для поранених військових: що потрібно знати. URL: <https://www.facebook.com/share/p/1CciBafioR/>

¹⁴ Переміщення між ЗСУ та НГУ: новий порядок. URL: <https://www.facebook.com/share/p/1KEf24QEfm/>

¹⁵ Переміщення військових: що змінилось восени 2025 року. URL: <https://www.facebook.com/share/p/17SMcxtZt2/>

¹⁶ Дисциплінарний статут Збройних Сил України, затверджений Законом України від 24 березня 1999 року № 551-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/551-14#Text>

Під час воєнного стану особливо гостро постала тема неможливості допомогти тим, хто боронить наразі державу. Низка конференцій, аналітичних робіт, публікацій чітко стверджували про потребу реформування системи захисту прав військових. Зокрема, ГО "Юридична сотня" повсякчас піднімала це питання межах своєї діяльності.

І в цьому контексті значним правовим надбанням 2025 року є створення в Україні інституції Військового омбудсмана. Це дійсно важливий крок у зміцненні системи захисту та забезпечення належного контролю за дотриманням прав військовослужбовців.

Відповідно до Закону України "Про Військового омбудсмана" у разі порушення прав та інтересів всі військовослужбовці мають право на звернення, оскільки в Законі відсутні обмеження щодо поширення його діяльності лише на певні військові формування¹⁷. Тобто захищеними є не тільки військовослужбовці Збройних Сил України, а й Національної Гвардії України, Державної прикордонної служби України тощо.

Серед повноважень Військового омбудсмана наявні наступні:

- розгляд скарг, а також у разі необхідності призначення перевірок;
- здійснення запитів;
- безперешкодний доступ до військових об'єктів;
- співпраця на умовах конфіденційності і добровільності з особами, які повідомляють про порушення прав;
- взаємодія з органами військового управління (органами управління), командирами (начальниками), правоохоронними органами, іншими державними органами, органами місцевого самоврядування, громадськими об'єднаннями, підприємствами, установами та організаціями з метою виконання своїх повноважень;
- деякі інші.

¹⁷ Закон України "Про Військового омбудсмана" 4603-IX від 17.09.2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/4603-20>

Строк розгляду звернень до Військового омбудсмана становить не більше 10 робочих днів з дня отримання. Водночас, якщо в скарзі йдеться про потенційну загрозу життю чи здоров'ю, то строк розгляду не більше 3 днів. Слід зауважити, що згадані строки мають ключове значення в контексті правозахисту. Військова служба має специфічний характер, особливо в умовах воєнного стану з огляду на бойову обстановку. У таких умовах у військових немає фізичної можливості чекати на розгляд своєї заяви чи скарги 30 днів, як це передбачено Законом України "Про звернення громадян".¹⁸

Також надзвичайно важливою гарантією є можливість подавати анонімні скарги, якщо вони містять чіткі дані, що підлягають перевірці. Значна кількість військових не звертаються зі скаргами до вищого командування, уповноважених органів або навіть до суду, оскільки побоюються гіршого ставлення до себе або різних заходів впливу (як статутних, так і нестатутних) тощо. Можливість подавати анонімні скарги може значно змінити ситуацію, оскільки військові зможуть захистити свої права та інтереси без страху.

19 вересня 2025 р. затверджено Положення про Офіс Військового омбудсмана Указом Президента України № 691/2025.¹⁹ Положення передбачає наступні завдання офісу:

- сприяння здійсненню контролю за сектором безпеки і оборони з питань дотримання органами військового управління (органами управління), командирами (начальниками) прав військовослужбовців;
- сприяння виявленню фактів порушень прав військових, а також встановлення причин та умов, що призводять до таких порушень;

¹⁸ Закон України "Про звернення громадян" № 393/96-ВР від 02.10.1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80#Text>

¹⁹ Положення про Офіс Військового омбудсмана, затверджене Указом Президента України від 19 вересня 2025 року № 691/2025. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/6912025-56533>

- аналіз виявлених причин і умов, що призводять до порушення прав, підготовка узагальнених пропозицій щодо їх мінімізації, запобігання їх виникненню, а також сприяння в поновленні порушених прав;
- складання висновків і рекомендацій з метою підвищення ефективності забезпечення захисту прав військових;
- здійснення поточного інформаційно-аналітичного, організаційного та іншого забезпечення діяльності Військового омбудсмана.

15 жовтня 2025 року Президент України офіційно призначив Ольгу Кобилинську Військовим омбудсманом.²⁰

Закон України “Про Військового омбудсмана” має низку позитивних моментів та є чудовим кроком до захисту прав військових, проте наразі він не введений в дію, що певною мірою гальмує повноцінну діяльність інституції. Звернення військовослужбовців Військовий омбудсман беззаперечно приймає та розглядає навіть зараз, водночас введення Закону в дію все ж є важливим.

²⁰ Указ Президента України від 15.10.2025 р. № 792/2025. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/7922025-56901>

Рекомендації

Під час дії воєнного стану військовослужбовці постійно зустрічаються з різними викликами та перешкодами в реалізації своїх прав. Проблеми, описані у звіті, становлять лише малу частку системних труднощів, з якими мають справу військовослужбовці і, відповідно, юристи.

Водночас ці проблеми можливо вирішити, зокрема, шляхом внесення змін до відповідних нормативно-правових актів.

З огляду на проаналізовані проблеми, ГО “Юридична сотня” пропонує:

1. У контексті права на виплату одноразової винагороди за тривалість проходження служби в бойових умовах у розмірі 1 млн необхідно доповнити п. 4 Постанови № 153 наступною категорією осіб, які мають право на таку виплату, — особи, які відповідають вимогам, наведеним в п. 4 Постанови № 153, звільнені з військової служби або правоохоронних органів спеціального призначення.
2. Стосовно права на отримання сертифіката для купівлі транспортного засобу, то слід зауважити наступне. Перш за все, п. 16 ст. 14 Закону України “Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей” потребує виключення з норми вказівки щодо обмеження строку реалізації гарантії в 3 місяці з моменту підписання контракту. Крім того, Кабінет Міністрів України зобов’язаний ухвалити нормативно-правовий акт, який буде регулювати порядок отримання вказаного сертифіката.
3. Що стосується виплат у розмірі 100 тисяч після першого року з моменту підписання контракту та ще 100 тисяч після другого року, а також компенсації 50% першого внеску єОселя, то ця проблема також може бути врегульована виключно ухваленням Урядом відповідного порядку.

4. У контексті уникнення зловживань з боку командира військової частини щодо погодження переміщення військовослужбовця слід доповнити Порядок реалізації експериментального проекту щодо вдосконалення механізму переміщення військовослужбовців Національної гвардії за їх ініціативою та Порядок реалізації експериментального проекту щодо вдосконалення механізму переміщення військовослужбовців Збройних Сил за їх ініціативою положеннями наступного змісту відповідно:
- у разі відсутності погодження командира військової частини, у якій проходить службу військовослужбовець, кадровий підрозділ Головного управління Національної гвардії надсилає командирі військової частини, у якій проходить службу військовослужбовець, запит на отримання погодження; за відсутності відповіді або вмотивованої відмови в письмовій формі на такий запит протягом 48 годин із часу його надсилання, погодження командира військової частини, у якій проходить службу військовослужбовець, вважається поданим;
 - у разі відсутності погодження командира військової частини, у якій проходить службу військовослужбовець, Кадровий центр Збройних Сил надсилає командирі військової частини, у якій проходить службу військовослужбовець, запит на отримання погодження. За відсутності відповіді або вмотивованої відмови у письмовій формі на такий запит протягом 48 годин з часу його надсилання, погодження командира військової частини, у якій проходить службу військовослужбовець, вважається поданим.
5. Щодо захисту права військовослужбовців на переміщення в розрізі невиконання наказу (розпорядження) командуванням військової частини, то необхідно запровадити наступні зміни.

- П. 15-5 Порядку реалізації експериментального проекту щодо вдосконалення механізму переміщення військовослужбовців Збройних Сил за їх ініціативою, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 12.11.2024 № 1291 викласти наступним чином: командир військової частини зобов'язаний протягом 30 днів з дня надходження до військової частини наказу (розпорядження) надіслати до Кадрового центру Збройних Сил повідомлення про стан виконання такого наказу (розпорядження). У разі виявлення неправомірної відмови чи несвоєчасного прийняття (або неприйняття) відповідних рішень, невиконання рішення щодо переміщення, неповідомлення Кадрового центру Збройних Сил України про стан виконання наказу, відповідальні особи несуть відповідальність згідно із законодавством.
- Згаданий вище порядок доповнити положенням про витребування Кадровим центром Збройних Сил України звіту від командира військової частини щодо виконання наказу (розпорядження) про переміщення, якщо таке повідомлення не було надіслано командиром військової частини. Встановити, з якого моменту Кадровий центр повинен здійснити витребування (наприклад, 35 днів з моменту ухвалення наказу чи розпорядження).
- Порядок реалізації експериментального проекту щодо вдосконалення механізму переміщення військовослужбовців Національної гвардії за їх ініціативою, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 12.11.2024 № 1291 доповнити нормою про аналогічний механізм здійснення контролю за виконанням наказів чи розпоряджень у системі НГУ.

Права військовослужбовців під час дії воєнного стану потребують особливого захисту. Значним кроком у цій сфері було ухвалення Закону України “Про Військового омбудсмана” № 4603-IX від 17.09.2025, оскільки система правозахисту, яка існувала до цього моменту, не завжди діяла ефективно. Закон передбачає низку надзвичайно важливих гарантій захисту військових: можливість подати скаргу анонімно, безперешкодний доступ до військових об’єктів, розгляд скарг у 10-денний строк, а разі загрози життю та здоров’ю — у 3-денний строк з моменту її подання та деякі інші. Наразі Закон потребує введення в дію задля повноцінної роботи Військового омбудсмана.

Авторка: Юлія Засоба

Редагування: Валентина Лавренюк

Дизайнер: Ігор Ісиченко

Відповідь МОУ щодо здійснення виплати одноразової грошової винагороди за тривалість участі в бойових діях у розмірі 1 млн. грн. звільненим з військової служби

**МІНІСТЕРСТВО
ОБОРОНИ УКРАЇНИ
ДЕПАРТАМЕНТ КАДРОВОЇ
ПОЛІТИКИ**

м. Київ, 03168

“ _____ ” _____ .2025 р. № _____

Директору громадської організації
“Всеукраїнська правозахисна
організація “Юридична сотня” Юлії
МОРИЙ

Email: yursotnia@legal100.org.ua,
y.zasoba@legal100.org.ua m

Шановна пані Юліє!

У Департаменті кадрової політики Міністерства оборони України (далі – Департамент), за дорученням, в межах компетенції, розглянуто Ваше звернення від 6 жовтня 2025 року, Вих. № 02102025-03 щодо права на виплату одноразової грошової винагороди (далі – Винагорода), передбаченої постановою Кабінету Міністрів України від 11 лютого 2025 року № 153 “Про реалізацію експериментального проекту щодо підвищення мотивації до проходження окремими категоріями громадян України військової служби у Збройних Силах, Національній гвардії та Державній прикордонній службі під час воєнного стану” (далі – постанова № 153), військовослужбовцям рядового, сержантського та старшинського складу, які були прийняті або призвані на військову службу під час дії воєнного стану у віці до 25 років, але на момент набрання чинності постанови №153 були звільнені з військової служби.

За результатами опрацювання повідомляємо про таке.

Метою постанови № 153 є підвищення рівня укомплектованості особовим складом бойових військових частин (підрозділів) Збройних Сил України, Національної гвардії України та Державної прикордонної служби України шляхом удосконалення механізму залучення громадян України віком від 18 до 25 років до проходження військової служби за контрактом та створення додаткових мотиваційних чинників для цього.

Водночас, постановою № 153 встановлено виплату Винагороди за тривалість проходження служби в бойових умовах у розмірі 1 млн. гривень для недопущення соціальної напруги серед військовослужбовців, які до набрання чинності постановою № 153 у віці до 25 років були прийняті або призвані на військову службу під час воєнного стану, введеного Указом Президента України “Про введення воєнного стану в Україні” від 24 лютого 2022 р. № 64, затвердженням Законом України “Про затвердження Указу Президента України “Про введення воєнного стану в Україні” від 24 лютого 2022 р. № 2102-IX,

ДОКУМЕНТ СЕДО
Сертифікат 3F1FC22062171FD40000001F0E0000692F0200
Підписувач Андрусак Марк Володимирович
Дійсний з 04.10.2024 0:00:00 по 03.10.2026 23:59:59

Міністерство оборони України

220/16/Вих38Г/59 від 13.10.2025 16:45

2

продовжують проходити військову службу на посадах осіб рядового, сержантського і старшинського складу у Збройних Силах України, інших утворених відповідно до законів України військових формуваннях, а також правоохоронних органах спеціального призначення, та які до набрання чинності постановою № 153 брали безпосередню участь у бойових діях в районах ведення воєнних (бойових) дій, зокрема на тимчасово окупованій російською федерацією території України, на території між позиціями сил оборони та позиціями військ держави-агресора, на території держави-агресора, строком, що за сукупністю становить не менше шести місяців.

На підставі викладеного вище повідомляємо, що, **наразі, виплата винагороди передбачена виключно для військовослужбовців**, які відповідають вимогам, встановлених пунктом 4 постанови № 153.

Постановою № 153 не встановлені норми щодо виплати Винагороди військовослужбовцям, які до 13.02.2025 були звільнені з військової служби. Також у Міністерстві оборони організовано виконання та реалізацію постанови № 153 (видано доручення Міністра оборони України від 26.09.2025 року № 5601/уд, на заміну доручення № 999/уд від 20.02.2025). Зазначене доручення регулює у тому числі питання виплати Винагороди військовослужбовцям, які після 13.02.2025 були звільнені з військової служби і не отримали належну їм Винагороду.

Окрім того, зазначаємо, що лист Департаменту щодо роз'яснення певного питання не є нормативно-правовим актом, носить інформаційний або рекомендаційний характер та не встановлює нових правових відносини з громадянами України.

З повагою

Директор Департаменту кадрової політики
Міністерства оборони України
полковник Марк АНДРУСЯК Віталій Приймук 80-068